

VIDÉKI PÉTER

REJTÉLYES ÖNARCKÉP, AVAGY AZ OTTHONOSSÁG ÉS IDEGENSÉG ALAKVÁLTOZATAI

Petőcz András: Az öregasszony, aki valamikor kislány volt. Napkút Kiadó, Bp., 2022

Petőcz András tavaly megjelent elbeszéléskötetének egyik mottója Füst Milán zseniális versét, az *Öregséget* idézi. Az idézett vers – akár a Füst-líra sok darabja – nyelvi formája, motívumkincse elsősorban az antik irodalomból és a *Bibliából* származik. Ahogy a *Bibliából*, pontosabban a *Zsoltárok* könyvéből való a másik mottó („A Seol kötelei vettek körül”), amiben a *Seolt* az írásmagyarázók az emberiség közös sírjaként, sírgödreként értelmezik, az ószövegségi kifejezés tehát közvetlenül a *halállal* van kapcsolatban. Az *Öregségben* a Füst-költészetre nagyon jellemző pusztulás-vesztesség téma személyes mítoszként jelenik meg. Az „öreg görög” először megrendül, felháborodik, majd fellázad az istenség ellen: „Volt egy öreg görög egykor, / Ki felemelte két kezét, mint a szobor s az ifjúságát visszakövetelvé / Mondott aiszchyloszi átkot arra, aki tette, hogy így meg kell az embernek öregedni”. Megöregedni és meghalni. Petőcz novelláiban megannyi fájdalom és halál: a nagyszülőket lelövik a nyilasok (címadó novella), az anya csendben elalszik a kórházban (*Anyá alszik*), a hegedűművész unokája gyógyíthatatlan betegségben hal meg (*A hegedűművész*), a festőnő gyermeke abortusz áldozata lesz (*A festő*). És a halál ott is jelen van, ahol még csak készülődik, vagy ahol hallani sem akarnak róla: a magabiztos mosolyban (*A mosoly*), a tanítvány sajnálatában és a fiatal szeretőben (*A varázsló különös szomorúsága*), a hősiességben (*A mohikán igaz története*), a hajléktalan mozdulatában (*A hajléktalan*), a titokzatos látogató arcában (*A látogató*), az élet szeretetében (*Üres napok*), a vidám fiatalságban (*A lány a szomszédból*) és a barátságban (*Felkészülés a temetésre*). „Ne engedd, hogy elmúljon az idő, nem szabad megöregedni”, mondja az öregasszony a fiatal lánynak, miközben a „néni csontos kis kezével a lány fenekét simogatta” (*A lány a szomszédból*). És ezen a ponton – a kötet bármelyik novellájából lehetne idézni az elmúlásra vonatkozó szöveghelyet – kapcsolódik Petőcz András elbeszéléskötete az ember halandóságát tematizáló európai humanista hagyományba, megerősítve és továbbgondolva azt poétikai és világértelmezési fordulatot, amely az experimentális költészettől a társadalmi kérdéseket is felvállaló, az idegenség és otthonosság kettős tapasztalatában megkonstruálódó, egyszerre személyes és képviselési költőiség felé vezette korunk egyik legsokoldalúbb alkotóját. Ebből a távolinak tűnő perspektívából Petőcz „varázsló” legújabb könyve arról (is) szól, hogy a történetet *mesélő* nyelvnek van hatalma az elmúlás megállítása, de belátása is van annak lehetetlenségéről – végső soron a múltó időről van szó, és a felette érzett fájdalomról.

Petőcz András nem először kísérli meg a mulandóság felmutatásában és „élveboncolásában” rejlő poétikai lehetőségek megragadását. Az *Európa rádió* (2005) című verseskötettől kezdve az *Idegennek lenni* (2013) esszégyűjteményen, *A denevér vére* (2019) című elbeszélésköteten és az *Idegenek-trilógián* (2020) keresztül a két

legújabb verseskötetig (*A visszaforgatott idő* [2019] és *A látogatás emléke* [2022]) megfigyelhető az az egyre erősödő – egyszerre egyéni és másokat, akár egy egész közösséget is képviselő – megszólalás, amely az idegenség-otthonosság dimenziójában rejtettebb vagy transzparensőbb formában bontja ki az emberi létezést korlátok közé szorító *idő* motívumát. Szép példái ennek *A visszaforgatott idő* című kötet versei, különösen *Az idő és a költő* című ars poetica: „Az idő múlik, múlik egyre. / Nem vagy méltó kegyelemre. / Feléd nyújtva Isten ujját, / mégsem mehetsz / a magosba...” Prózára fordítva: „A férfi, egy nagyjából hatvan év körüli férfiről beszélünk, meg akart halni. Ahogy az lenni szokott, vágyott a halálra, de ugyanakkor félt is tőle.” (*Felkészülés a temetésre*)

A tavalyi évben majdnem egy időben jelent meg *Az öregasszony, aki valamikor kislány volt* című novellagyűjtemény és *A látogatás emléke* című verseskötet: az emlékezet által meghívott idő, az elmúlt idő, egyéni és közös múltunk lírai és narratív felmutatása. Mind a két kötetben a leltárkészítés igénye, a veszteségek feldolgozása, az emberi és alkotói örökség számbavétele, a múlt feltárása zajlik szenvedélyesen és tárgyilagosan, finoman leplezett ön-életrajziséggel, a kirekesztettek és stigmatizáltak iránt érzett szolidaritással, sőt a nevükben is. Veszélyesen közhelyes a kép: már semmi sem a régi, fájdalmas és szomorú az emlékezés; a mesterek meghaltak, vagy ha élnek, fiatal lányokat kívánnak, a fiatalágról álmodoznak, a tanítványok tehetségtelenek, vagy bedőlnek a korszellemnek (metoo), és már: *anya sincs*. Írjuk meg vagy újra a nagy szerelmeket, emlékezzünk a mestereinkre, adjunk költészettani vagy életvezetési tanácsot tanítványainknak, tegyük otthonossá a mindig is idegent. Tegyük *látogatást* emlékeink valós vagy elképzelt helyszíneire (Budától Franciaországon keresztül Amerikáig) és vonzódásaink szereplőihöz (Rimbaud-tól Pilinszky-n keresztül Tandoriig), vagy éppen azokhoz a név nélküli sorstársainkhoz (legyenek férfiak vagy legyenek lányok), akik akár mi, olvasók is lehetnénk. Közéltve a recenzió tárgyát képező novelláskötethez, mégis azt állítjuk: Petőcz mainstreamellenes beállítódása, hagyomány- és önértése, humora és (ön)íróniája, illetve minden feleslegtől mentes, mélységélességgel pásztázó prózanyelve hárítja a közhelycsapdát.

De térjünk vissza a múlt idő problémájához. A teljes emberi időt ragadja meg egy képben Gustav Klimt *A nő három életkora* című festménye, amelynek felhasználásával a kötet borítója készült. Látjuk a madonnát és a gyermeket, az anyaság és a születés szimbólumát, de az öregasszony alakja hiányzik. Miközben az öregasszony a közelgő halált jelképezi, ami mindenkire vár, az öregkori alak hiányával Petőcz a legszemélyesebb vallomást teszi: *anya meghalt*. A hiányt az emlékezés történetei töltik be, a *hiány* az a perspektíva, ahonnan – a tárgyilagos, látszólag kívülálló elbeszélői pozíciók – egységes hanggá állnak össze. A Klimt által megjelenített látvány az emberi élet szakaszainak egyidejűségben látása, az idő múlásának egy képen való sűrítése, amely nagyon sokféle érzést hív elő: félelmet, szorongást, magányt, elmúlt szerelmeket, kisiklott életeket. Az élet banális történetekben építkező nagy kérdéseit. Mert az öregasszony valamikor asszony és kislány volt. Ahogy mindenki volt, van vagy lesz egyszemélyben gyerek, apa, férj, nagypapa, dédnagypapa. Petőcz róluk és értük mesél, miközben vallomást tesz. A férfihangú anyanovelláknak (*Anyá a mobilon*, *Anyá alszik*) a verseskötetben fellelhetők a lírai párjai (*Anyám arca*, *Két arc*), egymásra olvasásuk termékeny módon jelzi, ahogy az író rátalál a részvétellel kívülálló pozíciójában a közhelyeket felülíró – Kristóf Ágota szikárságát, az 1900-as századforduló novellisztikáját és Mátyás Iván finom kameramozgását is idéző – prózanyelvre. Petőcznél minden emlékezik: a test, az arc,

egy mozdulat. Egy mosoly vagy egy hideg kék szempár múltdarabkákat hív elő, az apró töredékeken keresztül pedig megidéződnek történelmünk sötét bugyrai. A *mosoly* című novella a nagypapa alakjában a vészorszakot, az apa alakjában a besúgóhálózatot működtető Kádár-rendszert idézi fel. A novellák sokszor motivikusan is összekapcsolódnak: például az említett novellában szereplő nagypapa a gyilkosa az *Az öregasszony, aki valamikor kislány volt* című novellában szereplő nagyapának és nagyanyának.

Petőcz novellái a Klimt-képben és *A látogatás emlékeiben* felmutatott egyidejű emlékezést, a jelenben ható múltat szeretnék megragadni. Az egyszerű, ismétlődő, nyomatékosító mondatokkal ritmizált narratív struktúrák az emlékezés által hívják meg a múltat, újratemetik, újra átélhetővé teszik, miközben láttatják az öröklött traumákat, kapcsolati sebeket, a társadalmi ítélet által hordozott stigmákat. Az emlékezés egyfajta *látogatás, vendégségben levés*, s hogy mennyire nem egyértelmű, ki is a látogató, és hogy vendégségben vagy otthon vagyunk-e éppen, arra *A látogató* című novella mutat rá egyszerre drámaian és játékosan. Egy magányosan élő férfit, „aki egyedül élt, szeretett egyedül élni”, egy nagyon rövid időre meglátogat egy öreg szerzetes, egy különös látogató, akinek arca Csontváry *Öreg halász* című képének öregemberére hasonlít. (Csontváry nevezetes festménye az életmű portrészerű alkotásainak meglehetősen szűk köréhez tartozik, és titokzatos, szélsőséges érzelmeket tömörítő szimbolikus figurája a művész egyfajta mitikus önarcképének is tekinthető.) A szakemberek megállapították, hogy a bal oldali részt tükrözve az látható, hogy a nápolyi öbölben, a csónakban ülő öreg halász imára kulcsolja a kezeit, mögötte békés a tenger és a Vezúv. Ha a jobb oldali részt tükrözik, akkor egy koporsóban ülő ördög lehet figyelmes a szemlélő, mögötte viharos a tenger, és kitört a tűzhányó. Az öreg halász arca lehet akár az ember angyali és sátáni természetének egyidejű látványa. Ha a novellát Petőcz András írói önképének tekintjük, nem egyértelmű, hogy a vendégül látóval vagy a vendéggel azonosítjuk a más novellában már motivikusan megjelenő szakállas „varázslót”. Otthonos idegenség és idegenszerű otthonosság. Elveszettség és rátalálás. Vagy pusztán a halál érintése. A novellák hangvételéből, az elbeszélők és szereplők szűkszavú megszólalásából kirajzolódik egy vágyakozó perspektíva a múlt értékei iránt, amikor még minden megvolt, de már elmúlt, mert a hétköznapok banalitásának, az ember esendőségének ez a rendje: „Valamikor régen azt mondták neki, hogy majd minden jó lesz. Vagy jobb. Igen, ilyesmiket mondtak. A szülei is mondtak ilyet. Még gyerekkorában. Talán tízéves lehetett, amikor ilyeneket mondtak a szülei. Arra gondolt akkor, gyerekkorában, hogy híres lesz. És szeretni fogják. Nagyon. Olyan valaki lesz, akire tisztelettel néznek az emberek. Igen. Erre jól emlékszik, hogy erre gondolt. Vagyis hogy akkoriban híres akart lenni.” (...) „Sétálni jó. Azt még szeret.” (...) „Iszik kávé, iszik teát.” (...) „Tehát folytatódik az élet.” (*Üres napok*) Mindent áthat az öregségtől, a haláltól való félelem, a pusztaság létezés szorongató élménye, a magányosság szomorúsága, és mindezzel együtt az emberi élet ritmusának tudomásulvétele. Ahogy a varázsló mondja tanítványának a Csáth Géza *A varázsló halála* című novelláját átíró elbeszélésben (*A varázsló különös szomorúsága*): „mennyire beleszomorodtam abba, hogy meg kell öregedni.” Majd ironikusan és gyanúsán írói önarcképszerűen folytatja: „Látod, megöregedtem, és vénségemre újra szerelmes lettem, nem is újra, hiszen ilyen emberi gyengeséget eddig soha nem engedtem meg magamnak. Ezért is vagyok szomorú. Hogy elbuktam, éppen így, öszülők szakállal, halántékkal.” Pokoli mélységekbe ásó, ironikus játék ez: az író is megkísérti az élet. Mint mindannyiunkat.

De az író a mestereken, tanítványokon, fiatalságon és a szerelmen kívül vagy inkább azzal együtt más is megkísérti: Buda. „Budára költöztem s mindennap óvatosan, gyanakodva mentem csak át Pestre. (...) Nem bíztam Pestben. Semmi nem ízlett ott, a bor sem, az étel sem, a kávéházak fekete lötytyőtől fejfájást kaptam. Ez a gyermekes bizonytalanság, tartózkodás és gyanakvás évekig kísértett. Budán könnyebben lélegeztem” – írja Márai 1934-ben *Egy polgár vallomásai* című művében. Mintha Petőcz Márai Sándor – aki szerint „Budán lakni világnézet” – nagypolgári, felvilágosult Budáját, egy régi, letűnt kor emlékeztét keresné történeteinek egy részében. Buda várnegyede, a Halászbástya környéke és a nevezetes utcák több novellában (*A gyáva, A hajléktalan, A hegedűművész, A köpés, Tóbi néni, Az öregasszony, aki valamikor kislány volt*) is kulisszaként szolgálnak. De a kulissza, a díszlet mögött olyan emberi kapcsolatok tárulnak fel, amelyeket behálózzák az örökölt traumák, a feldolgozatlan múltbeli bűnök, és mindent átjár a szomorúság, a félelem, a kirekesztés. Példaként említhetjük *A hajléktalan* című elbeszélést, amelynek címszereplője valamikor a várnegyedben lakott, és amikor hajléktalanként „látogatást tesz” régi otthonának tárolóhelyiségében, a ház egyik lakója kizavarja, mert bűdös. Vagy *A köpés* című novellát is említhetjük, amelynek szereplője mindennap lépcsőn megy fel az ötödik emeletre, de útközben megáll a harmadikon, és kicsinyes bosszúból leköpi a volt házbizalmi ajtáját, mivel ő besúgó volt. Buda történelmünk sötét oldalára is emlékeztet: a nyilas vézskorszakra, Budapest ostromára, és hogy a kommunista államgépezet kiszolgálóinak lakhelyeként is szolgált. Akár Petőcz András is írhatta volna azokat a szavakat, amiket 1972-ben Márai írt a *Föld! Föld!* című könyvében: „Most megértettem, hogy én – ebben a környezetben, a jólmenő íráság keretében – soha nem éreztem otthon magam. Valamit kerestem, valami örökké hiányzott... Mi? Az, hogy a magam világában, a saját levegőm lélegezzem.”

Hogy Petőcz András itthon mégis otthon van, azt a recenzált elbeszéléskötet bizonyítja.

BIBLIA 2.0

Visky András: *Kitelepítés. Jelenkor Kiadó, Bp., 2022*

Visky András *A történet vége: a régi Isten* című versében (*Nevezd csak szeretetnek, Jelenkor Kiadó, Bp., 2017*) a *Kitelepítés*ben is megjelenő falusi harangozó mesél a régi Isten haláláról, akinek „nagyon is udvarias férfiak” „megvagdosták a húsát / sőt dörzsöltek bele / körme alá fényes gombostűket szúrtak”. A versben úgy hatol egymásba a kommunista diktatúra kegyetlensége és Jézus szenvedéstörténete, hogy míg a földi szenvedést szakralizálja, a Megváltó szenvedését a jelenben ható valóságként mutatja fel. Az író Beckett *A játszma vége* című művének központi kérdését pedig így fogalmazza meg a *Mire való a színház? – Útban a theatrum theologicum felé* (L'Harmattan, Bp., 2020) című könyvének előszavában: „(..) az ember története elmondható-e istentörténetként, és megfordítva, az istentörténetnek vannak-e jelentésképző találkozási pontjai az emberével?” Visky regénye az említett versben és kérdésfeltevésben megközelített poétikus léttapasztalatnak és világhézaglásnak a dramatikus nyelv hiányosságát is megidéző narratív megfogalmazása. Isten neve kimondhatatlansá-

gának és kimondásának feszültségéből, a hit időnkénti elvesztéséből, az Örökkévaló „nem mindig” létezéséből következik, hogy *Isten történet*. A *Kitelepítés* a Visky család, a kommunista diktatúra, a kényszermunkatáborok, a kiűzetés-szabadulás, a fogság-szabadság, a szerelem, a felnövés és az emberi-írói küldetés történeteként is olvasható, de végső soron, eszkatológiai értelemben: Isten története.

1956 után a román kommunista diktatúra megpróbálta felszámolni a protestáns Bethánia ébredési mozgalmat is, amelynek tagjai ellenálltak annak, hogy a hitéletet elkülönítsék a társadalmi szerepvállalástól. Ennek a megújulási mozgalomnak volt nagyon népszerű képviselője a regénybeli *Apánk*, Visky Ferenc, akinek pünkösdi igehirdetése alatt „kettős tüzes nyelvek szálltak alá a magasból, és a falu népe elhatározta, hogy a názáreti Jézus feltétlen uralma alá veti az életét”. Két évvel azután, hogy az apát huszonkét évre ítélik, és bezárják egy titkos börtönbe, Visky Júliát, a regénybeli *Anyánkat* hét gyerekével és a családhoz nem sokkal korábban kéthetes szolgálatra érkező székely nővel, Nényuval együtt a Duna-deltával határos bărăgani pusztába hurcolják. Először Răchitoasába, majd Freidorfbá, végül Lățești-be, azokba a kényszermunkatáborokba, amelyekből a regény szakaszainak többsége egy-egy bibliai szituációt felmutat és értelmez. A családi és lágerközösségi múlt bibliai hangoltságú elmesélése Nagy Elbeszélést hoz létre, olyat, amelyeknek minden *bekezdéséről* elhiszük, hogy abból a reménységéből született, amelyben az olvasó számára *valóságosan* megtörténik a borzalmak és csodák „szent forgatókönyve”. A szóbeliséget és írásbeliséget elválasztó hártavékony és nagyon törékeny tükör fénytörésében megmutatkozik a *Szentírás* élő irodalmi hagyománya: a teremtő írás bibliai nyelvvel azonos metaforikussága és a történetek ikonyszerű elbeszélése. 822 bekezdés *tükör által homályosan és szemtől szembe*. Isten és ember valódi találkozása: „theatrum theologicum”.

Visky regénye a nyilvánvalónak tűnő tartalmi és formai előzményeken (verskötetek, elmélkedő írások, drámák, színházi tanulmányok, az író színházi praxisa – a forma keresésének félreérthetetlen példája: *Bibliaóra*, litera.hu, 2017–18) túl nagyon sok szöveg újra- és elolvasására ad meghívást. A Visky család memoárjaitól kezdve a bibliai hermeneutika (Bultmann, Ebeling, Ricoeur) és a modernitás filozófiájának (Kierkegaard, Buber) meghatározó szövegein keresztül a (poszt)modern irodalom szerzőinek (Dosztojevszkij, Kafka, Pilinszky, Beckett, Kertész Imre, Esterházy, Bodor Ádám, Nicolae Steinhardt) jelentős művei kerülnek arra az elképzelt térképre, amelyen a *Kitelepítés* is helyet kap. Erre a hatalmas szövegtárházra nagyon kevés direkt utalást tesz Visky regénye, „pusztán” önmagában mutatja fel a nyelvbe oltott emlékezés egyszerre *szörnyű* és *gyönyörű* poézisét: „Anyánk szerint a szörnyű meg a gyönyörű ugyanazt jelenti, szerelemből születik mindkét szó, Isten hal meg és támad fel bennük, amikor kimondod őket.” A *Kitelepítés* poétikus szövege olyan szenvedéllyel és magától értetődéssel íródik be az isteni kinyilatkoztatás, a keresztény – jellemzően protestáns – hagyomány és modernitás nagy *hitvallóinak* és nagy *kétkedőinek* írásban rögzített jelei, mint a regénybeli Richard rabbi testébe megkínzásának nyomai. Az *Üzenet* című fejezetben (97. bekezdés) a rabbi elbeszéli, hogyan adta hírül a szomszédos cellatársnak a hite elvesztését, aki Lukács doktor szavait „kopogja” vissza: „boldog az, aki hitt” (*Boldog, aki elhitte, hogy beteljesedik mindaz, amit az Úr mondott neki. Lk 1,45*). A rabbi értetlenkedik, ezért a „menyegző napjára”, azaz a kivégzésre készülő rab kommentárt fűz az örömkialtásához: „aki hitt, ha hittél, az már elégséges; a te hited megtart téged, neked nincs visszaút, és nem maradt semmi dolgod”. Richard rabbi az *Apánk* nevű szereplőtől hoz üzenetet az *Anyánk*

nevű szereplőnek, az üzenet pedig nem más, mint a megkínzott test, a szenvedő Krisztus: „Richard W. hátát különböző szintű hegek és forradások szabdalták keresztül-kasul, a mélylilától az égvörösig, olyan volt az egész, mint egy nem létező táj számtalan szurdokkal, vörhenyes hegylánccal és kiszáradt, acélkék folyómederrel, viszolyogtató hajlatok és egymásba csavarodó vadhúsvonulatok kanyarogtak minden összefüggés és értelem nélkül, mintha egy megszállott művész a pokol tökéletes ábrázolását az élő emberi hús brutális megdolgozásában találta volna meg”. Nem nehéz felismerni Richard W. alakjában Richard Wurmbbrand (1909–2001) zsidó származású evangélikus lelkészt, aki együtt raboskodott az író édesapjával, Visky Ferencsel a szamosújvári börtönben. Visky András édesapjának *Fogoly vagyok* című – nem éppen hagyományos – memoárjában a Wurmbbranddal való barátságát idézi fel, elképesztő humorral, a mesélés Martin Buber haszid történeteit megidéző lendületével és szenvedélyével, valamint bátor és személyes exegézissel. Wurmbbrand zsolttáros „beszélgetéseiben” (*Beszédek a magánzárkában*, Harmat–Koinónia, Bp.–Kolozsvár, 1996, és a tavaly megjelent *Mélységekbe járatta őket*, Koinónia, Kolozsvár, 2022) sem az epikai szerkesztettség, hanem a szóbeli hagyomány megőrzése, az elbeszélések történés jellege, azaz az Ige jelenvalósága a tét. Az elbeszélő az irligalmatlan létállapotban viccet mond Istennek, haszid történeteken humorizál, intézményes keresztény szempontból nem éppen tekintélyes szerzőket idéz. Wurmbbrand szereplője az 1989 utáni román irodalom egyik legnagyobb hatású epikájának, Nicolae Steinhardt *Napló a boldogságról* című regényének is, amely hasonló történelmi kontextusban beszél a börtön- és lágertapasztalatokról. Steinhardt – aki szintén volt Visky Ferencsel egy börtönben – naplótöredékekből rögzült műve a borzalmakat olyan misztikus poétikussággal ragadja meg, amely rokonítja a romániai Gulagot angyali derűvel érzékelő *Kitelepítéssel*.

Botrányosan túlzó kijelentés: a *Kitelepítés* jelenünk kereső vagy hitehagyott olvasója számára a Bibliával azonos értékű szöveg. Botrányos, abszurd és szürreális, mint maga a kinyilatkoztatás, a valóság és a fikció. De nem abszurd-e a fogságként és/vagy szabadságként értelmezett emberi létezés? Nem botrányos-e bűnösnek nyilvánítani és kitelepíteni két- vagy ötéves gyereket politikai agitáció vádjával? Nem végletesen abszurd, hogy valaki önként megy a fogságba választott családjával, és a munkatáborba a szabadság terepeként tételezi? Ha a regény mint fikció felől közelítünk: nem blaszfémia-e Ábrahámnak vagy Mózesnek gondolni *Apánkat*, és mindenféle Megváltónak gyermekeinket és testvéreinket? Nem szürreális-e Szűz Máriával azonosítani a hét gyermeket szülő *Anyánkat*, angyaloknak nemesíteni tömeggyilkos szekusokat, vagy éppen a reményt ördögtől valónak tekinteni? De kerüljünk közelebb: nem botrányos, abszurd és blaszfémia-e a mai magyar társadalom kétoztatúsága, sértődékenysége és akarnoksága, a két politikai oldal farizeussága – Isten nevének hiábavalósága? A *Kitelepítés* olyan, mint a várva várt Hang egy irligalmatlan világban: a hívő számára a kíméletlen szembenézés, a nem hívő számára akár egy eksztatikus, szerelmes istenélmény. A modern ember – legyen az intézményesített valláson belül vagy kívül – folyamatos kitelepítésben él: kívül az Istennel való személyes találkozáson. *Apánk* és *Anyánk* szerelme („ez a te, aki vagy, én vagyok, és ez az én, aki vagyok, te vagy”), a lágemben a hét testvér (Ferenc, Lídia, Máriamagdolna, István, Pál, Péter, András) kvázi szerzetesrendje és a legkülönbözőbb társadalmi szegmensből munkatáborba érkezők szeretetközössége (a mesebeli húsvéti pásztor, Marin Pungás köztörvényes, Maria Antonescu marsallné, Aurél örökös építészhallgató, Goma író, Mimi Vaida zongorista, Balotă bölcsész, Pătrașcu

pap – reakciós román politikai foglyok és feleségeik, értelmiségiek, keleti rítusú papok, rabbik, sőt még Livezeanu lágerparancsnok is) egymás megszólításában mutatják fel a „mi” tapasztalatát: mindannyian kitelepítettek vagyunk. Nem a kommunista diktatúra és az üldözöttek állnak a szabadság és fogság dimenziójában, hanem a teremtett világ és a Teremtő. *Apánk* és *Anyánk* mindenkié. A hét testvér mindannyiunk testvére.

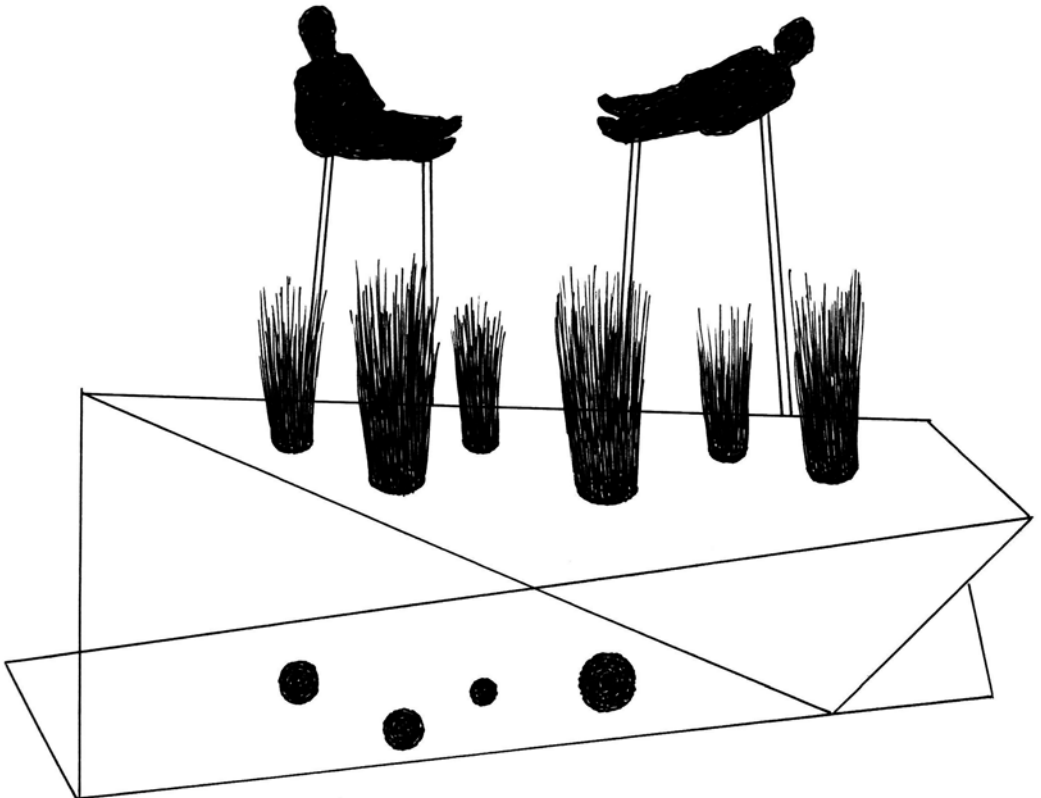
„Egyetlen könyvet ismerek behatóan, azaz mindennel együtt, ami és aki vagyok: a Bibliát. Szilánkos töredékek és nagy ívű elbeszélések, istentelen családtörténetek és sötét szerelmek: egy cenzúrázatlan, véres és boldog megváltástörténet dokumentuma, aminek már a gyermekkoromban saját jogú szereplőjévé lettem. Esténként, fogságunk éveiben anyám nyitotta meg a könyvet, és a petróleumlámpa ugráló lángjánál felolvasta a napi szakaszt, én meg minden szavát értettem. (...) Megnyitom, elolvasom, hangos szóval, a napi szakaszt. És írom, tovább, az egyetlen könyvet” – jelentette be a szerző a már említett verseskötetének hátsó borítóján még 2017-ben. És mi, olvasók ebbe a valóság által meghívott fikcióba lépünk bele, hogy a *korpusz* megteremtse általunk a maga valóságát. A fikció és valóság viszonyáról hosszasan lehetne értekezni a regényben fellelhető elbeszélői reflexiók nyomán, de ez inkább annak az emberi-költői tapasztalatnak a prózapoétikai fordítása, amely szerint a fikciónak, a nyelvnek fel kell mutatni önmaga korlátait, mert Isten csak korlátozottságban, a hiányában válik nyilvánvalóvá. A Biblia mint irodalmi szöveg telis-tele van abszurdba hajló önreflexív humorral, a kiválasztottságra, sőt a hitre vonatkozó kétséggel, akárcsak apokrif magvalósulása, a *Kitelepítés*. Ennek alátámasztására emlékezetes jelenet, amikor Nadia, egy pilótanő, aki a barakk falára festett meztelen, pilótasapkás, repülőgépekkel körülvett Krisztus-ikon előtt meséli el háborús élményeit, majd felidézi a híres madáchi mondatot – „ember, küzdj és bízva bízzál” –, a táborlakókból kitör a nevetés. Ahogy mindig nevet és énekel *Anyánk*, aki Nényuval együtt emberfeletti erőfeszítéssel igyekszik életben tartani az *Apánk* nélküli családot a pokoli körülmények között. *Anyánk* a nehéz nyelvezetű Szentírást lefordítja a gyerekek nyelvére, de nem válogat a szövegek között, mert a Teremtő dolgában nincs olyan, ami nem a gyerekek valójává válik.

Az elbeszélői hang nem egynemű, a kontrollált gyermek elbeszélő legtöbbször a testvérek – főleg az elsőszülött Ferenc – hangján szól, amit a gyűlöletnélküliség, a megélt belső szabadság tart össze. A narráció finomsága abban áll, ahogy a német származású zürichi hermeneuta, Ebeling fogalmaz: „Az Istenről való beszéd a legigényesebb szó, mert tiszta szívet kíván. Ez mindig azzal a kockázattal jár, hogy merész lesz és hihetetlen.” (*Isten és szó*, Hermeneutikai Füzetek 7., Bp., 1995., 40) Merész, hihetetlen, és mégis valóságos. A mondatok nagybetűk nélkül kezdődnek és pont nélkül zárnak, mert a kinyilatkoztatásnak soha nincs vége, Isten jelen idejű történése: *szóesemény* (Ebeling). A metaforák, a példázatok, a bibliai párhuzamok nem megfejtésre váró nyelvi alakzatok, hanem az Istennel való beszélgetés kimeríthetetlen forrásai. Az elbeszélő gyermek számára – ő *beleszületett a fogságba* – Isten nem az Örökkévaló vagy a Mindenható, hanem az egyetlen hiteles társ, még akkor is, ha Isten éppen nem örökkön van, vagy éppen nem is hat olyan módon, mint kellene, azaz nem teljesíti „munkaköri leírását”. Nem olvasói értelmezés kérdése az események bibliai valósága, hanem a megszólaló hangok adottsága. A tárgyilagos hangvétel a lágerből érzékelt világ természetes megszólalási formája, ahogy a gyermek látja az anglyalt a szétégett mozivá- szonban, a lelket az ember körül, vagy Pătrașcu pap égbe emelkedését.

Anyánk sohasem panaszkodik, szenvedését, gyermekei iránti aggodalmát, a minden napok valóságát a testén keresztül érzékeli az elbeszélő: „mindent összekeverek, pedig érdekel a valóság, esküszöm az élő Istenre, csakhogy a valóság darabkái egészen máshogy helyezkednek el a testemben, mint a tények, vagy inkább a tények láncolata, én nem az agyammal vagy az értelmemmel emlékezem, hanem a testemmel, és nemcsak a sajátommal, hanem Anyánk szédületes és Apánk hiányzó testével is, összekeveri, igen, a testem a dolgokat.” Az emelkedett nyelv a fikció igazsága: az emberi dimenzióban a test érzék és nem a lélek. Miközben román belügyesek Apánkat kínozzák, a felesége kint várja közös gyermeküket, Pétert szoptatva: „Anyánk nem a fülével, hanem az egész testével hallotta az idegen hangot, átjárta a sejtjeit Apánk kiszolgáltatottsága és rettenetes magánya, mintha életében először vetődött volna fel benne, hogy nincs Isten, vagy ha van, nem mindig létezik”. A legkisebb fiú – sőt a testvérek és Apánk is – az istenfiúságot magára veszi, ezért gyakran a kezdetekről is beszél, a születést megelőző időkről, szülei intim pillanatairól, a szerelemről: „Apánk teljes szívéből, teljes lelkéből és teste minden erejével szerette az Anyánkat, pontosan úgy, ahogyan az első parancsolat írja elő, csakhogy a törvény az Örökkévalót parancsolja ezzel a szerelemmel szeretni, márpedig Apánk előtt a szerelem első törvényéről nem Isten, hanem Anyánk sejtett fel, a törvény szigorú betűje bizony mindegyre Anyánkat juttatta Apánknak (...) az eszébe (...) a teste minden egyes sejtjét, egészen pontosan illatos nyakát, hullámzó csípőjét és káprázatos mellét.” A narráció minden pillanatban hiteles, a fantáziák és asszociációk magától értetődöttsége, a nézőpontok szétszálazhatatlan egysége angyali elbeszélőt teremtenek. Valahol a föld és az ég között szólal meg a hang. Még a leginkább dokumentarista epizódok – például a deportálás ügyintézése – esetében is, amikor az igazolványokba belepecsételik a kényszerlakhely román megnevezésének rövidítését (domiciliu obligatoriu – D.O.), ami a kimondás által (de) Isten nevével válik azonossá. Mert „Istent nem lehet másik szóval helyettesíteni, hanem tapasztalat útján el kell vezetni ahhoz a szituációhoz, ahol használata szükséges.” (Ebeling, 44) A létrejövő szituációkban olyan költői beszéd tárul elénk, amely egyszerre szívbemarkoló, tárgyilagos és humoros: „ha választhatnék, akkor én a vízen járást meg a csodálatos halfogást választanám, ennek látnám itt a telepen a legnagyobb hasznát” – mondja *András*. Aki *így* beszél, annak mindent elhiszünk, még azt is, hogy „tudom, mi a boldogság, örülök, hogy megszülettem és Anyánk mellett lehetek, és imádkozhatom az Apánkért”.

„[M]indent megjegyzek és majd mindent megírok, ha eljön az ideje (...) a *megírok*at a *megbosszúlok* szinonimájaként használom, nem tudva, mit beszélek.” A *Visky András* jelölő *András* nem „csak” talentumot („olyan történetet is meghallok, amit soha senki nem mondott el”) kap Istentől, hanem meghívást („embereket halászni [...] kifogni mindenkit, akit beelöttek, és azokat is, akik magukat ölték bele a Dunába, igen-igen, őket, kiáltotta utána a Hang, ez lesz a feladatod ezután”) a sokrétűen megélt történetek elmesélésére. Az írás/bosszúállás performatív aktusa egy teátrálisában is a legvalóságosabbnak ható fejezetben, a *Síráspró*-bában teljesedik ki, amikor „Apánk hazatért a börtönből, mi meg szabadon elhagyhattuk a bărăgani lágert (...) Anyánk naponkénti fölolvásásai a Szentírásból beigazolódtak az utolsó betűig, megnyíltak előttünk a vizek, és mi száraz lábbal keltünk át, előbb a szürke Borcsán, majd a nehéz testű Dunán, és magunk mögött hagytuk a fogság földjét”), és végre találkozik az apával az akkor már hétéves kisfiú. A regény lezárulhatna ezzel a lélegzetelállítón

megrendítő fejezettel, de ehelyett újabbakat nyit. András bevonul katonának, ismétlődik a kitelepítés élménye, a Biblia most már „csak” egy könyv a zubbonyzsebben. Mintha teljes identitásvesztés történe – úgy tűnik, az ég üres. A remény a *Kitelepítés* valósága, mert „semmi sincs, csak a történetünk, és ez a legtöbb, amivel bírhatunk, erre kell vigyáznunk és ezt kell gazdagítanunk valahogy”. A regény mondatait parafrázálva: arra gondolj, olvasó, hogy a regény történeteinek végük van, de nem az utolsó oldalon teljesednek be, hanem egészen máshol!

TOROCZKAY ANDRÁS

AZ ÖRÖK FOLYTATÁSBAN

Turcz István: Reggelre megöregszünk. Scolar Kiadó, Bp., 2022

A *Reggelre megöregszünk* Turcz István kilencedik kötete a Scolar Kiadónál, és ha a válogatott költeményeket közreadó könyveket is számoljuk, akkor ez a szerző huszonnegyedik verseskötete. Egyébként a most hatvanöt éves Turcz prózaíróként (tíz regényt írt), drámaíróként (ebből tizenegyet) is aktív. Igazából szinte minden létező szempontból aktív: folyóiratot szervez, rádióműsort készít, fordít, főtítkár, rendes tag, elnök, alelnök stb.

Noha nem úgy tűnik, hogy a lassú élet titkát keresi, vagy az alkotói nyugdíjba vonulását tervezné, aktuális kötete mégis – érthető módon – főleg az öregséggel foglalkozik. Nem az állapottal, hanem az átmenettel. Az egyébként elegáns kötetborító is ezt erősíti. A címlapon egy fát látunk téli kopaszságában, a hátsó borítón pedig egy ereje teljében lévő lombosot, nyári kiadásban. A cím, mint azt a kötetbemutatón a szerző elárulta, onnan eredeztethető, hogy egyik egyetemi tanára, amikor holtan talált az édesanyjára, a holttest mellett várva a halottkémre, egy éjszaka alatt teljesen megőszült. Erős történet, erős cím.

Turczit a kötet versei alapján a halálban is az élet érdekli. A szép élet élvezetének és gyászának kötete ez, ahogy Szirák Péter a fülszövegben fogalmaz. Ahogy a halálban az élet, úgy az életben az irodalom érdekli. Érdekes, izgalmas és beszédes névsor kerekedik, ha összegyűjtjük a versekben szereplő neveket: Petri György, Orbán Ottó, Baka István, Körmendi Lajos, Tandori Dezső, Székely Magda, Gergely Ágnes, Kertész Imre, Esterházy Péter, Borbély Szilárd, Zelk Zoltán, Vas István, Csoóri Sándor, Kalász Márton, Arany János, Krúdy Gyula, Vasadi Péter, Géher István, Prágai Tamás, Papp Tibor, Kemenczky Judit, Bakucz József, Szkárosi Endre, Nemes Nagy Ágnes, Szócs Géza. És ezek csak a költők. De megidéződik Homérosztól kezdve, Jézuson át, Shakespeare-ig, vagy még tovább, sok mindenki. Szobrászok, fényképészek is.

Vajon miért? Miért szerepel ennyi név hatvannyolc oldalon? Több válaszlehetőség adódik. Lehetünk rosszindulatúak, és feltételezhetünk egyfajta önkanonizációs szándékot e mögött. Gondolhatunk a műveltség, olvasottság fitogtatására. A halhatatlanság akarására is. Esetleg – ha jóindulatúbbak vagyunk – lehet ízlésmeghatározás. Mintha beszéd helyett megmutatnánk valakinek a könyvespolcunkat. A költő névlepedőt dob a verseszmény-asztrálestre, így lesz láthatóvá valami ízlésszellem. Ki tudja? Természetesen nem lehet ezt megfejtetni, hacsak nem kérdezzük meg a költőt. Mindenesetre egyszerre könnyíti meg a kritikus dolgát ez a rengeteg név – és nyomasztja halálosan. Pláne ha van, akit nem hogy nem olvastunk annyit és olyan mélyrehatóan, mint az idéző, de akiről még csak nem is hallottunk. Lehet ezt még könnyedebben is felfogni. Ajánlatként látni a névsort egyfajta bestofként vagy afféle válogatásként, mint a zene-streamingszolgáltató algoritmusait.

Egyébként sok szempontból izgalmas, beszédes a névsor. Poétikai és politikai sokszínűség, nyitottság árad belőle. Esterházy és Szócs Géza, Borbély Szilárd és Kalász

Márton neve ritkán hangzik el egy mondaton belül. Talán erre utal Turczi, amikor azt írja: „El kellene, el kellene férni / egymás mellett végre.” Az is szimpatikus, hogy a nagy nevek mellett kevésbé ismertek is szerepelnek.

Az egyik versében (*Az irodalom jelene*), amely egy írói hullámvölgyről szól, találhatunk erre választ. A *Szép versek* antológiákban lévő művek jellemző szavai („örökké”, „mindig”, „mindörökké”) jutnak eszébe a versbéli beszélőnek. „Tarkómon érzem jelentésük felszabadító hűvösét”, írja mintegy a költészet hatalmának megvallásaként, ami egyszerre patetikus és ironikus, hiszen a *Szép versek* jelzői: „padláson porosodó régi”.

A *Reggelre megöregszünk* verseinek alaphangvétele ez az ironikus, önreflektivitással elensúlyozni kívánt patetikusság. A lírai én egy rosszkedvű öreg cowboy, öregedő bonviván, aki talán a halált próbálja megnevetetni a vicceivel. Ezek a viccek egyébként elég sokszor rosszak, vagy ha jobban tetszik, kihagyhatók volnának: „Elütjük az időt. Karambolozgatunk.” Vagy a *Téli rondó a fogarasi havasokból* címűben: „A reggel azért üzen / hidegvégződéseiben.” (*Kiemelés – T. A.*)

Vagy máshol nem biztos, hogy indokolt tipográfiai megoldásokkal él. Változatos lesz tőle a szövegek képe, de ez nem nagy nyereség, ha közben elgondolkodunk, van-e egyiknek-másiknak értelme. Például a *Csöndgenerátor* végén az utolsó sor dőlt betűs (valószínűleg a megidézett költő szavait, vesszorait jelöli így a szerző, de nem mindig, például a címben is dőlt betűs a második szó, ám ettől kicsit modoros lesz), és ráadásul a sorvégen az S betű nagyobbval is van szedve. Hogy miért csak az az egy betű, arra még nem jöttem rá. Lehet, hogy van megfejtése.

Ha már itt tartunk: az sem válik biztosan előnyére a szövegeknek, hogy ha indulatszavakat tartalmaz. „Azt mondd, kevés? Azt mondom, semmi! / Az időben vissza, hajh, jó volna menni.” (*Páros*) Máshol: „A bűn, / ó, / hogy összezsugorítja a szívet.” (*Két Perc Gyűlölet*)

Többféle lírai hagyományvonalat folytat a Turczi Művek, s talán a Tandori fémjelezte szó-játékos vonal áll jól neki a legkevésbé, és a legjobban a lazán elmélkedős-filozofálós petris, amikor nincs túlságosan feltekerve a klasszikushang-potméter. Persze, nyilván ennek a sok indulatszavas, avíttas versnyelvnek is megvan az olvasója. Sőt! Mégis azt érzem, hogy az igazán maradandó költészetet ez a kötet akkor szállítja, amikor nem akar maradandó költészetet szállítani, és az öregedéssel, sőt elmúlással szembenező lírai én elfelejt viccelődni. Megkapóan szép a *Zuglói alkony, Zelkkel* („A felhők, akár a cigánytábor, / lassan továbbvonnulnak”), az *Álmok halála*. Van úgy, hogy a vers giccshatáron táncol, de nem esik a szakadékba (*Akár egy nyitva hagyott mondat*), máskor beleesik (*Stilizálatlan csend*). A *hordó* című verset a kádár nagypapáról és a hordóról, ami „egyszer úgyis megtelik”, jobb lett volna picit hamarabb abbahagyni, mert érthető volna a vers az utolsó harmad nélkül is. Van egy-két olyan szöveg, amiben úgy tűnik, maradt egy-egy figyelmetlenség, s ez kuszaságot eredményez. Például: „A legtöbb elvermelt gondolat / szétszórja magát a decemberi szélben.” Az elvermelés után biztos nem szórható el, hacsak nem ássuk ki előtte. Vagy a „Feszültsége-

it nem földeli el az ég” sornál nem értem, miért nem „le” szerepel mint igekötő. Szerencsére nem az ezekhez hasonló zavaros helyek a jellemzőek, hanem az, ahogy az *Édes száj* című megindító, friss szerelmes verset megcsinálja. „Vakuzó szemed, szemöldököd diadalíve, és a szád, / ez az édes száj, / egyszerre mozdul, amikor kimondod: tejcsoki íze van a levegőnek eső után. / Így mondtad, és ennek már harminc éve.” A *Nyári rondó a Comói-tó partjáról két tételben, 2020 júliusában* is gyönyörű vers, szavalóversenyekre való, zenei élmény.

Ha talán nem is tökéletes kötet ez, tartalmaz jó néhány emlékezetes verset, és összességében a hangulata is erőteljes, az esetleg kevésbé sikerült verseken is átszűrődik egy szimpatikus, érzékeny személyiség képe, ahogy rögeszmésen keresi a katarzislehetőségeket, a mániásan élni akaró emberé, aki virasztások, séták alkalmával, a sötétség közeledtével csendben levésre vágyik, nyugodt álomért fohászkodik, emlékei szétszóratásán szorong, s magasztalja az idő minden percét, és néha elkapja az „őrült reménykedés az örök folytatásban”.

POMOGÁTS BÉLA

ELVISELHETETLEN MAGÁNY

Ferdinandy György: Szól a kakas. Magyar Napló Kiadó, Bp., 2022

Mamuttemető és más történetek. Európa Kiadó, Bp., 2022

Meg kell vallanom, nehéz nekem Ferdinandy Györgyről az irodalomkritikus vagy irodalomtörténész helyzetéből szólni, hiszen immár hetven évre visszanyúló ismeretség köt az emigráns magyar irodalom kimagasló alakjához. Az 1950-es években mindketten a Piarista Gimnáziumban tanultunk (őt az utolsó évben eltanácsolták), és amikor szűk másfél hónapig, közvetlenül a forradalmi eseményeket megelőzően az Eötvös Loránd Tudományegyetem magyar–francia szakán tanult, én már három éve a bölcsészkar magyar szakos hallgatója voltam. Másrészt Ferdinandy Gyurka nekem is jóbarátom (mint – korosztálytól függetlenül – sokaknak), és szinte minden könyvét jól ismerem, de betegségeim rendre megakadályozták, hogy teljesítem ígéretemet, és recenziót írjak kurrens munkáiról, amelyek közül az új novellák, elbeszélések gyűjteményei 2008 óta szinte kizárólag a Magyar Napló Kiadó gondozásában, 2021-ben indított életműkiadása pedig az Európa Könyvkiadó égisze alatt jelenik meg.

Legújabb könyvei, a Floridában, Miami-ban töltött időskorról beszélő *Szól a kakas* és a korábban megírt emigrációs életutakat, irodalmi szociográfiákat egy kötetbe rendező *Mamuttemető és más történetek* régóta megtalálhatók az otthonomban. Olvastam is mindkettőt, újra és újra előveszem őket, és feleségemmel gyakran beszélünk arról, hogy miként boldogulhat a nálam egy évvel „fatalabb” magyar író a távoli Egyesült Államok délkeleti csücskében.

Ferdinandy György elbeszélései kapcsán nem véletlenül hívom elő a trópusit, az egzotikust, ugyanis az alig százhusz oldalas *Szól a kakas* minden írása az immáron

önként vállalt távollétben született, és erőteljesen reflektál az elviselhetetlen magányra. Ugyanakkor, akárcsak az éppen általa – *L'oeuvre hispanoaméricaine de Zsigmond Remenyik* címmel 1969-ben megírt és elfogadott, 1975-ben kismonográfiaként közreadott francia nyelvű doktori értekezésével – újra fókuszba állított Remenyik Zsigmond munkáiban, a forró égöv csak díszlete írásainak: a valódi történések (ezúttal a gyermekkor, a második világháború, az ifjú- és kamaszkori szerelmek, 1956 szabadságharca és az emigráció felelevenítése) valahol egészen másutt, a lélek mélyén játszódnak. Ferdinandy állandó hőse, a magányos és otthontalan figura, akinek életeseményei számtalan ponton megfeleltethetők az író biográfiájával, az álom és a valóság mezsgyéjén téblábol. A megálmódott és megélt összejátszatásán alapuló montázstechnikát a következőképpen világítja meg a kötet címéül választott rövid elbeszélésben: „Ezen a világrészen minden más. Hajnalban nem bögnék a tehenek és nem kukorékolnak a kakasok. Egyre távolabbról hallok őket, ha Almáskeresztúrról álmodom. Még nem kelt fel a nap, amikor Disztl Miklósnál, az alvégen rázendítettek a kakasok.” Ugyanitt, ebben az ironikus tollal megrajzolt epizódban régi témáit követve nemcsak az egzotikus trópusi környezet bemutatása, hanem a nyugat-európai és amerikai élet enyhén gúnyos megjelenítése is végbemegy a világháború idején megélt újraeretezésével.

Több másik szövegben szintén az álmok vezetik a cselekményt. A *Háziállatok* című esszéisztikus írásában így fogalmaz: „Úgy alszom el, hogy kamaszkorom forog a fejemben. Álmomban mégsem mekegést hallok, hanem, igen, fél évszázad óta elfelejtett mozgalmi dalokat.” Majd ekképpen: „És jön a következő hajnali álom. Gödöllőn élünk, az udvar végében apró istálló.” A hajnali álmok, amelyekről a gyermekkor emlékei és a trópusi jelen közötti határterületen közlekedő Ferdinandy sokszor ír, elvezetik a (talán mentséggént felhozott) műhelyvallomásig: az új világból már végérvényesen kiábrándult, hosszú évek óta betegeskedéssel töltött időskorában a szülőföldtől jelentékeny távolságra élő szerző „egyre kevesebbet és egyre gyötrelmesebben” ír, miközben az „egyik jelentős kiadónk most tervezi az életműsorozatom elindítását”.

A minden bizonnyal 2021-ben született írásban még csak tervként körvonalazott elképzelés időközben valósággá vált. Az Európa Könyvkiadónál előbb az 1988-as *Szerecsenségem története*, tavaly pedig a *Mamuttemető és más történetek* cím alatt Ferdinandy irodalmi szociográfiái jelentek meg. (Ferdinandy utóbbi években megjelent könyveit Navarrai Mészáros Márton újságíró, író jegyzi szerkesztőként, megpróbálva visszahelyezni Ferdinandyt az irodalmi köztudatba, ahol legmarkánsabban a rendszerváltást megelőző, majd az azt követő néhány évben volt jelen.) Az új kötet az 1982-es *Mamuttemető – magyarok a trópusokon* című, az írói pályán fordulópontként értékelt gyűjtemény példáját követve az emigrációban megírt kalandos életutakról mesél, de annál többről is: válogat az idehaza közreadott, újabban megjelent „egyszemélyes irodalmi szociográfiák” nem túlságosan hosszú sorából. A legutóbb született írásban a szerző és az alanya közötti párbeszédből épül a történet, az életút, amely a szükségszerű menekülést követően az otthonra találást és a betagozódást rajzolja meg. A *Hontalanok* guayaquili főszereplője megtalálja számításait, az „amerikai álmot”, ám vele ellentétben a „köszönünk egymásnak, de nem közösködünk” szentenciában gondolkozó magyar származású Ferdinandy-hősök próbálkozásai általában kudarccal járnak.

A többnyire az „életútinterjúk” mintájára elgondolt, a címben egyszerűen „történetekként” jegyzett írásokban Ferdinandy György elfogulatlanul ábrázol emigrációs léthelyzeteket,

kalandokban bővelkedő sorsokat. Az életműkiadás második darabját nyitó, *Titótól Trujillóig* című elbeszélésben olvasható: „A téma bonyolult volt, akár maga az élet. Érdekes ember lehet ez a fűszeres.” Mégse higgyünk Ferdinandy Puerto Rico szigetén élő tanárember-írójának, mert az író nem az érdekes emberek, hanem az életút elbeszélhetővé formálása, a halálközeli pillanatban még elmondható-kibogozható számvetés vezérli. Számos nyugati magyar szerzőhöz hasonlóan Ferdinandy György korán felismerte, hogy az emigrációban élő írónak, irodalomtudósának igenis van személyre szabott küldetése: a magyar kultúra, esetében a magyar nyelv és magyar irodalom gondozása és terjesztése. Ennek a szellemi misszióknak a fontos állomása a *Mamuttemető és más történetek* is.

BISTEY ANDRÁS

NOVELLÁK, TÁRCÁK, ESSZÉK, JELENET

Bajnai Zsolt: Csálé képek. Picasso Média Tanácsadó Kft., Bp. – Szolnok, 2022

A könyv a szerző negyedik kötete, műfaji szempontból vegyes írásokat tartalmaz. Mégsem érezheti az olvasó valamiféle maradékelv alapján szerkesztett könyvnek, mert az eltérő tárgyú és szerkezetű műveket az író látásmódja, világszemlélete egységbe forrasztja. Bár a könyvben több humoros írás is olvasható, ez a humor nem derűs, nem úgy szórakoztató, hogy elfeledtetné az olvasóval a gondjait, éppen ellenkezőleg: kőkemény satíra, amelynek olvasásakor az ember nem megnyugszik, ellazul, hanem felháborodik, hogy úgy mondjam, kinyílik a bicska a zsebében. Ilyen például a *Gravitáció Elszámoló Hivatal* és a könyv végén olvasható jelenet, a *Szépkorú Kielégítési (Szék) Program*.

Vannak a könyvben olyan írások, amelyek inkább tárcának tekinthetők (*Három perc*), mások inkább esszék, mint szabályos novellák (*Aggasztó titkok*).

Több novellának is gyermekszereplői vannak, ez gyakran valami jópofa bumfordiságot kölcsönöz az írásoknak. Ilyen a *Két kis k. a kurvázós téren*, amelyben még az sem egészen biztos, hogy a szóban forgó lányok valóban elszöktek-e Budapestre a vidéki városból, és tényleg meztelenül álltak-e ki egy erkélyre, vagy csak a vágyaktól túlfűtött, nagyot mondó kamaszok fantáziája színezi a történetet.

Ennek szinte a fordítottját olvashatjuk a *Mérgezésben*. Ez a látszólagos érzelemmentességgel megírt, sűrű szövetű novella idős emberekről szól, egy öngyilkossági kísérletnek és következményeinek leírása. Ha az előbb említett novellában a fantázia színezi a cselekményt, itt az elviselhetetlen életéből kilépni akaró asszony tette szinte visszhang nélkül marad a környezetében, s minden úgy folytatódik utána, mintha mi sem történt volna.

A rövid tárcák, esszék mellett részletezőbb, hosszabb írások is olvashatók a könyvben. A *Hasznos-ház* című elbeszélés a maga tizennyolc oldalnyi terjedelmével a

kötet egyik leghosszabb írása. Egy romos ház megtekintésekor megelevenedik a múlt. Nem magában az elbeszélésben bontakozik ki konfliktus, inkább száz év konfliktusos történelme az írás tárgya, emberi sorsokban elbeszélve. Rövidebb, de hasonló jellegű az *Öt generáció* is, amely akár zanzásított családregevénynek is tekinthető. Ez az írás azonban kevésbé meggyőző, az adott terjedelemben vázlatosnak hat. Sikerült viszont a szerzőnek ezt a vázlatosságot elkerülnie a *Képeslapgyűjtő* című elbeszélésben. Szerintem ez a kötet legjobb írása; az olvasó akkor sem érez csalódást, ha arra gondol, hogy ebben az elbeszélésben benne van minden, ami kibővítve, részletezve, finomra hangolva szükséges egy jó családregevényhez. Főhőse egy, a lakótelepről szinte ki sem mozduló nő, aki elmondja csak látszólag eseménytelen életét, amelynek komor szürkeségét képzeletben tett utazásokkal és messzi tájakat, távoli városokat bemutató képeslapok gyűjtésével próbálja elviselhetővé tenni.

Bajnai Zsolt hősei, már amennyiben alkalmazható rájuk ez a szó, gyakran önsorsrontó figurák, akik mintha behunyt szemmel botorkálnának a végzetük felé. A jó szándék és a szerencse sem elég, hogy letérjenek az újtúrról. Az *Ötmillió lány* elcsépelet szerencsetörténetként indul, azután gyors fordulattal egészen más irányt vesz. Főszereplőjét így mutatja be az író: „látszott, hogy reggeli sminkjét tovább tartott elkészíteni, mint amennyi időt addig önszántából könyvek olvasására fordított.” A lány váratlanul hatalmas összeget nyer olyan időszakban, amikor annyi pénzért a faluban még nagy portán álló kockaházat lehetett volna venni, de ő menekülni akar a faluból, és nincs ötlete, hogy mihez kezdjen a városi ház vásárlásához kevésnek bizonyuló nyereményével. Így azután viszonylag gyorsan megszabadul tőle. Kifizeti anyja adósságait, hátralékait, hogy azok azonnal újra halmozódni kezdjenek, vesz néhány fölösleges dolgot, illetve a maradékot elviszi néhány mámoros éjszaka és „kölcsönkérők” alkalmi barátok, ismerősök. Bár az író nem kíséri tovább a novella főszereplőjének a sorsát, sejtethetjük, hogy élete ugyanúgy folytatódik, mint a nyeremény előtt, s az ötmillió csak emlék marad.

A *Végtelen bosszú* című novella főszereplője úgy érzi, bosszút kell állnia elviselhetetlennek vélt életéért, amelyet széthullóban lévő családjá, kiégett, nemtörődöm, mindent a legkevesebb munkával megoldani akaró tanárai, klikkesedő osztálytársai, egyszóval környezete tesz elviselhetetlenné. Az utolsó pillanatban összegányolt, dögunalmas március 15-i ünnepi műsort valóságos szenvedéssé teszi a résztvevők számára szándékosan végtelenül hosszúra nyújtott és bűnrössz fuvolajátékával. Megteheti, hiszen tudja, hogy tanárai, akiknek fogalmuk sem volt, mit fog előadni, örültek, hogy lesz valami műsor, nem fogják ezért elmarasztalni, sőt, amikor végre abbahagyja a fuvolázást, megkönnyebbülten még meg is tapsolják.

Kétségtelen, hogy vannak ilyen tanárok, osztálytársak, mint a novella szereplői, bár valószínűleg ritkán fordul elő, hogy egyetlen iskolában jöjjenek így össze. De itt többről van szó. A főszereplő úgy érzi, bosszút kell állnia „[a]z elmúlt tíz év valamennyi ünnepségeért. Az évnyitókért, az október hatodikáért, az október huszonharmadikáért, a városnapokért, az iskola alapításának évfordulóján tartott megemlékezésekért, a karácsonyi ünnepségekért, a március tizenötödikéért, a nőnapokért, a ballagásokért, a pedagógusnapokért, az évzárókért, a különleges, kiemelt, de persze ünnepséggel egybekötött eseményekért meg a versenyekhez kapcsolódó, elmaradhatatlan műsorokért. Nyomorult tizenhét éves létemre legalább száz ünnepi műsoron voltam már túl. Megszámlálhatatlan szarul elmakogott versen, unalmas beszéden, hamis dalon...”

Írásom elején említettem a *Gravitáció Elszámoló Hivatal* és a *Szépkorú Kielégítési (Szék) Program* című szatírákat. Két abszurdról van szó, amelyekben azonban nagyon is létező figurák szerepelnek, nagyon is létező situációkban.

A *Gravitáció Elszámoló Hivatal* abszurd alaphelyzete, hogy az állam saját szolgáltatásának tekinti a gravitációt, és pénzt szed azért, hogy a tárgyak nem fölfelé „esnek”, és az emberek nem kénytelenek a levegőben úszva közlekedni. A fizetési hátralékban lévő kiszolgáltatott ügyfél és az unott, de fölénye tudatában gorombáskodó ügyintéző viszont valóságos alakok.

Hasonlóan abszurd kiindulópontból válik realista novellává a *Szépkorú Kielégítési (Szék) Program*. Egy cég állami pénzből gondoskodik a szépkorúnak nevezett hetven felettiek részére biztosított szexuális „egészségügyi szolgáltatásokról”. Eddig az abszurd, ám az már maga a valóság, hogyan lopják szét a pénzt anélkül, hogy bárkinek bármiféle szolgáltatást nyújtanának.

Bajnai Zsolt új könyve egy, a világra nyitott szellemű, kísérletező kedvű író munkája. Mint a leírtakból is kiténik, a kötet nem csupán műfaji szempontból nem egységes – van benne néhány kevésbé sikerült írás is. Ám ahogy egy író munkásságát általában, egy kisprózákat tartalmazó könyvet is a legjobb darabjai alapján igazságos megítélni. Bajnai Zsolt könyve pedig, a már méltatott *Képeslapgyűjtő* és néhány más novella alapján azt mutatja, hogy amikor az író a leírás helyett az ábrázolásra fordít több figyelmet, akkor izgalmas elbeszélés lesz az eredmény. Talán nem tévedek, ha úgy gondolom, hogy érdemes volna nagyobb lélegzetű munkával is kísérleteznie.

BENEDEK SZABOLCS

WINCHESTER A ZEMPLÉNBEN

Reke Balázs: Túl közel. Napkút Kiadó, Bp., 2022

Reke Balázs talán harmadik könyve és talán harmadik regénye zavarba hozott, amit a feltételes mód használata is jelez. Az előző regény (*Megtalált szavak*) az interjúregény címkét viseli, és egy szegedi testvérpár sorsát meséli el – több műfaj segítségével – az 1956-os forradalomban. A Tiszatáj online felületén megjelent interjújában viszont Reke kvázi elhatárolódott a legelső, *Így jutottunk a csillagokig* című kötetétől, mondván, azt „kevésbé” tartja számon. Ez persze korántsem egyedi eset, más irodalmárokról is tudjuk, hogy szeretnék elfelejteni egy-egy korai vagy korábbi művüket. Mindenesetre zavarba jövelelem már itt elkezdődött, noha az, hogy írójának hányadik könyve van a kezünkben, annak esztétikai és irodalmi értékeihez sokat nem tesz hozzá – sőt semmit, de attól még érdekes lehet.

A *Túl közel* című regény ötlete jó, ígéretes, amiből sok mindent ki lehet hozni, és még némi sikert is lehet remélni tőle – az érem másik oldala, hogy a Monarchia

idején megesett gyilkosságok mint alaphelyzet már többek fejből és tollából (billentyűzéstől) kipattant, sőt, kiváló művek is születtek belőle. Ami korántsem jelenti, hogy elcsépelte volna a dualizmus világa foglalkoztatja az olvasókat, de a közvéleményt és a közbeszédet is. Kétségkívül izgalmas időszak: miközben nem is olyan régen, az előző rendszerben még a zsarnokság és az elnyomás megnyilvánulásának egyik jellegzetes korszakaként tartották számon, ma már egyfajta fénykorként tekintünk rá, amely történelmi távlatokat tekintve nem esik túlságosan messze, ellenben van benne egyfajta feszült kettősség. Ami abban nyilvánul meg, hogy noha ez az időszak valóban jelentős gazdasági és kulturális fejlődést eredményezett Magyarország számára, politikailag jóval ellentmondásosabb a helyzet, hiszen a politikai keretek meglehetősen merevek maradtak, ami nehezítette vagy egyenesen gátolta a társadalmi rétegek közötti átjárást, és részben ennek tudható be, hogy azokban az évtizedekben jelentős tömegek vándoroltak ki a boldogulás reményében az Újvilágba.

Ahogy ennek a regénynek több figurája is. Igaz, őket másféle okok is vezérik. Akár el is árulhatnám, miféleképp. Elvégre a borítószöveg is elspoilerezi, hogy a történet egy sorozatgyilkosról szól, akinek Harsányi Nándor a neve. Legalábbis azt követően, hogy megöl egy embert, és annak iratait, nevét és identitását magához véve Háromkupacsra költözik, ahol az igazi Harsányi Nándor nevében elszegődik tanítónak. Háromkupacs a regény valósága szerint Miskolc és Sárospatak környékén fekszik, szóba is kerül, hogy valaki lelélcelhet onnét Lengyelországba, ami azért igazság szerint nem olyan kis út, úgy se, hogy akkoriban egy határral kevesebben kellett átkelni.

Az eredeti Harsányi úgy került volna a településre, hogy a hangyák életét kutatta, és egy tudományos cikkére fölfigyelve hívta meg a zempléni faluba annak polgármestere. Tegyük hozzá: abban az időben polgármesterek a városokat irányították, a falvak életét a tisztviselőkből álló előljáróság (bíró, jegyző, esküdtek stb.) ügyelte. Igaz, itt három falu egyesüléséről van szó, de az is elhangzik, hogy már az egyesülés terve előtt polgármesterré választották, és a hangyász is „zempléni falu polgármestereként” emlegeti Lipót Andrást. Mindenesetre ő is fontos szerepet kap a regényben. Szintén járt például Amerikában, ahonnan whiskey-t és fegyvereket hozott haza magával. Valamint egy farkashoz hasonló kutyát, amelyik a szövegben farkaskutyaként szerepel, és bár barátságos az emberekhez, Harsányit – maradjunk mi is ennél a névnél – őrijöngve megugatja. Később rejtélyes módon elpusztul.

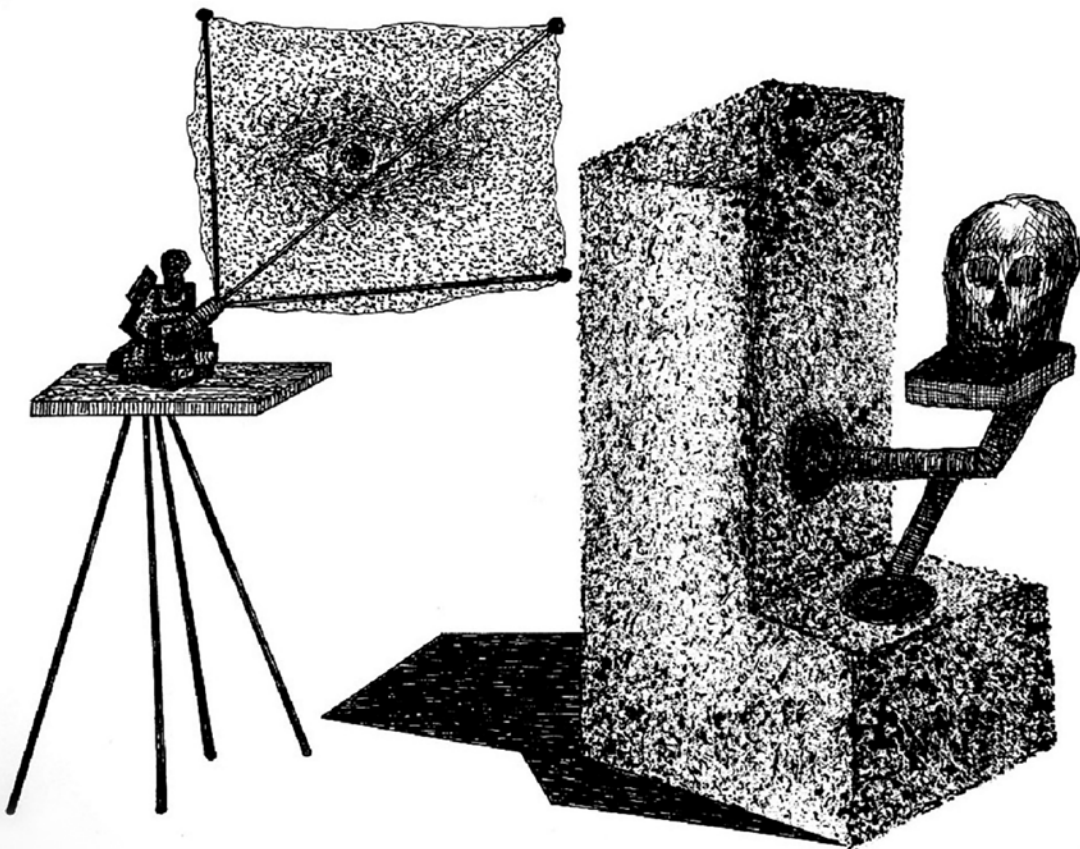
Vagy nem is annyira rejtélyesen? És most nem arra célok, hogy a kutya viselkedése kapcsolatba hozható Harsányi sorozatgyilkos mivoltával. Utóbbiban ugyanis semmi rejtélyes nincs, lám, már a borítószöveg is tudatja az olvasóval. Ebből kifolyólag, sorozatgyilkos ide vagy oda, a regény egészéből hiányzik a rejtély és vele az izgalom is. A fentebb említett interjúban Reke Balázs arról is beszél, hogy bár a könyv szerkesztőjével szándékosan „nem törtek lándzsát konkrét műfaj mellett”, ő – mármint Reke – azt szerette volna, ha ez afféle magyar western lenne, mégpedig a komorabb fajtából. Clint Eastwood egyik filmjét hozza erre példaként a spagettiwesternekkal szemben. Vannak is ilyen jellegű utalások a regényben, nemcsak a szereplők Amerika-rajongása tekintetében, hanem az egyes lövöldözéssel jeleneteket, de akár a helyszínt nézve is, hiszen ha a Zempléni a Sziklás-hegységhez nem is lehet hasonlítani, a vadnyugat lankásabb vidékeihez talán igen.

Úgy tűnik hát, hogy Reke a dualista Magyarország miliójét szándékozott vegyíteni a westernponyvák világával és a sorozatgyilkos régi, jól bevált toposzával. Sajnos a végered-

ményből az látszik, hogy sokat akart markolni, ám annál kevesebbet fogott. És most nem az olyan anakronizmusokra gondolok, mint a fentebb említetten túl például az, hogy a falusi tanítónak nem járt a „kegyelmes uram” megszólítás, egy huszonéves férfit pedig nem hívtak úrfinak. Vagy arra sem, hogy a szereplők gondolkodásában, szavajárásában, de cselekedeteiben se nagyon érhető tetten a kor ábrázolása – képtelenek vagyunk megszabadulni attól az érzéstől, hogy mindvégig egy kosztümös, mégpedig szándékosan, hangsúlyosan kosztümösre csinált regényt olvasunk, papírmásé díszletekkel. És az olyan esetlenségeken se akarok rugózni, amelyek a szöveg fésületlenségéből adódnak. (Mint például hogy Harsányit – az eredetit – „a Monarchia kormánya nyilvánvalóan bőségesen” támogatta pénzzel. Az egy dolog, hogy a Monarchiának nem volt kormánya, Ausztriának és Magyarországnak külön-külön igen. De mire utal a „nyilvánvalóan”? Ezt az elbeszélő se tudja pontosan, csak feltételezi? Vagy például – egy másik jelenetben – hogyan lehet meglátni vaksötétben a másik ember szeme színét?) A bosszantóbb az, hogy a regény a sok szék között a padlóra csúszik. A zsánerek között billeg, ám egyik elvárásait és kritériumait se teljesíti.

Egy ilyen esetben kétféle kijáratot lehetne találni. Az egyik a konkrét szépirodalom lenne, amihez viszont a szöveg alaposabb és erősebb megformáltságán, illetve a stílus fölépítésén kívül sokkal többet kellene látnunk a szereplőkből, meg kellene őket és különösen a motivációikat is jobban ismernünk – miközben itt nem tudjuk, mi van a fejükben, és az se derül ki egyértelműen, hogy Harsányi miért gyilkolt, és miért váltott identitást már korábban is. A másik lehetőség, ha mindezt iróniának vesszük – olvasás közbeni zavaromban azon is gondolkoztam, hogy mi van, ha Reke valójában a zsánerek egyfajta paródiáját kívánta megírni. Akár úgy, mint Rejtő Jenő: ha akarom, komolyan is vehetném, de inkább ne vegyem komolyan. Ez akár működhetne is, azonban erőteljesebben ki kellett volna hangsúlyozni, és nyilvánvalóvá kellett volna tenni, hogy erről van szó. (Nem beszélve róla, hogy ehhez végképp nem passzolna a komor western attitűdje.)

Úgy fogalmaztam, hogy bosszantó. Mint ahogy sajnálatos is. A mások által is használt toposz ellenére az ötlet jó, tényleg volna szufla a regényben. És lehetőség is sok van, azaz sok maradt benne. Érdemesebb lett volna átgondolni, merre mozduljon el a szöveg, és utána is még ráfért volna néhány, a véglegesnél erősebb és biztosabb szerkesztési kör, amely nemcsak a stíláris, történelmi, dramaturgiai és egyéb következetlenségeket gyomlálta volna ki a mondatok szintjén túl a narráció egészében – erőteljes húzásokkal, mivel rengeteg a felesleges, elvarratlan mellékszál, amelyek a fő sztorihoz nem tesznek hozzá sokat, néha semmit –, de egyértelműen meghatározta volna a szöveg kereteit, akkor is, ha az volt a szerzői és a szerkesztői szándék, hogy nem csomagolják bele a regényt egyik műfajba sem. Jelen állapotában a *Túl közel* leginkább beteljesületlen ígéretnek látszik. Remélem, a szerző nem fogja később letagadni, de én ezt most elsősorban egy kihagyott ziccernek érzem.

JELENÉS

SZERZŐINK

BALÁSSY FANNI (Gyula, 1998): költő, író. Kötete: *Hol is kezdjem* (2020).

BÁNKI ÉVA (Nagykanizsa, 1966): író, költő, irodalomtörténész. Legutóbbi könyve: *Át* (2022).

BENEDEK SZABOLCS (Bp., 1973): író. Legutóbbi könyve: *A spalatói boszorkány* (2023).

BISTEY ANDRÁS (Diósgyőr, 1942): író. Szolnokon él. Legutóbbi kötete: *Az arany karperec* (2022).

DARVASI LÁSZLÓ (Törökszentmiklós, 1962): író, drámaíró. Legutóbbi kötete: *Az év légiutas-kísérője* (2022).

ECSÉDI ORSOLYA (Bp., 1976): költő, író. Legutóbbi könyve: *A baj nem jár egyedül* (2022).

FECSCKE CSABA (Szögliget, 1948): költő, publicista. Legutóbbi verseskötete: *Árnyúzó élet* (2020).

FINTA ÉVA (Beregszász, 1954): költő, drámaíró, irodalomtörténész. Legutóbbi kötete: *Noé bárkáján rózsatő* (2021).

HALMAI TAMÁS (Pécs, 1975): költő, esszéista, kritikus. Legutóbbi kötete: *Az orfeuszi nádasok felett* (2023).

HÁY JÁNOS (Vámosmikola, 1960): költő, író, drámaíró. Legutóbbi kötete: *Szavalóverseny* (2022).

JÓNÁS TAMÁS (Ózd, 1973): költő, író. Legutóbbi kötete: *Kívülálló* (2023).

JUHÁSZ TIBOR (Salgótarján, 1992): költő, író, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Amire telik* (2021).

KUSTOS JÚLIA (Szombathely, 1996): költő, író, kritikus, szerkesztő. Kötete: *Hullámtörő* (2022).

KÜRTI LÁSZLÓ (Vásárosnamény, 1976): költő. Legutóbbi verseskötete: *Apajegyek* (2022).

LACKFI JÁNOS (Bp., 1971): költő, író, műfordító. Legutóbbi könyve: *Bejliköztársaság* (2022).

LAPIS JÓZSEF (Sárospatak, 1981): irodalomtörténész, kritikus, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Elég. Közéltések a kortárs irodalomkritikához* (2022).

LÁSZLÓ LIZA (Bp., 1997): költő.

MÁRCUȚIU-RÁCZ DÓRA (Nagyvárad, 1996): költő, író, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Már minden nő hazament* (2020).

P. NAGY ISTVÁN (Székelykeve, 1961): költő, kritikus. Legutóbbi kötete: *Ágrólszakadtak* (2022).

PAPP-SEBŐK ATTILA (Sepsiszentgyörgy, 1997): költő. Első, *Távolodási kísérletek* című verseskötetén dolgozik.

PETŐCZ ANDRÁS (Bp., 1959): költő, író, esszéista. Legutóbbi könyve: *A látogatás emléke* (2022).

PODMANICZKY SZILÁRD (Cegléd, 1963): író, újságíró. Legutóbbi e-könyve: *A másik ember megértésének diadala* (2020).

POMOGÁTS BÉLA (Bp. 1934): irodalomtörténész, kritikus. Legutóbbi könyve: *Kihívások* (2017).

REKE BALÁZS (Szolnok, 1989): író, filmesztéta. Legutóbbi kötete: *Túl közel* (2022).

SÁNTA MIRIÁM (1993, Kolozsvár): költő, író, műfordító. Kötete: *Hétfőn meghalsz* (2019).

STEFANOVITS PÉTER (Bp., 1947): grafikusművész.

SZÁRAZ MIKLÓS GYÖRGY (Bp., 1958): író. Legutóbbi kötete: *Duna. Mítoszok Dunája, a Duna mítosza* (2022).

SZÉCSI MARGIT (Bp., 1928 – Bp., 1990): költő.

SZÉKELYHIDI ZSOLT (Debrecen, 1973): költő, író, fotográfus, zeneszerző. Legutóbbi kötete: *Ami kék lesz* (2021).

SZÉLESI SÁNDOR (Bp., 1969): író, forgatókönyvíró. Legutóbbi regénye: *Négykezes plazmára és energiavetőre* (2020).

TOROCZKAY ANDRÁS (Bp., 1981): író, újságíró, kritikus. Legutóbbi kötete: *Boldog emberek* (2021).

TURCZI ISTVÁN (Tata, 1957): költő, műfordító, drámaíró, szerkesztő. Legutóbbi kötete: *Reggelre megöregszünk* (2022).

VAJSENBK PÉTER (Szeged, 1996): költő.

VIDÉKI PÉTER (Szolnok, 1973): kritikus, tanár, drámatanár.

VISKY ANDRÁS (Marosvásárhely, 1957): író, költő, dramaturg. Legutóbbi kötete: *Kitelepítés* (2022).

EUCHARISZTIA ELEKTROGRÁFIA

AZ ESŐ MEGJELENÉSÉT
TÁMOGATJA:

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

SZOLNOK MEGYEI JOGÚ VÁROS
ÖNKORMÁNYZATA

800 FT

